

Tanári segédanyag vázlata

1. Bibliográfia a felhasznált, illetve javasolt könyvek, segédanyagok, honlapok, média, stb. jegyzékével.

A teológiai (alapvető rendszeres teológiai) háttérhez:

Anzenbacher, Arno: Keresztény társadalometika
Szent István Társulat, Budapest, 2001

Dr. Békési Sándor: Etika
Teológiai előadás, órai jegyzet

Bolyki János: Újszövetségi etika
Kálvin Kiadó, Budapest, 1998

Bonhoeffer, Dietrich: Etikai szemelvények
Tillinger Péter, Szentendre, 1999

Carver & Scheier: Személyiségpszichológia
Osiris kiadó, Budapest, 2003.

Chambers, Oswald: Bibliai etika
Evangéliumi Kiadó, Budapest, 1998

Cs. Szabó Sándor: József köpönyegében.
Parakletos Könyvesház, Kiskunfélegyháza, 2008

Douma, Jochem: A Tízparancsolat
Iránytű Kiadó, Budapest, 1994

Friedrich Wilhelm Kantzenbach: Teológiai irányzatok.
Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, Budapest, 1996.

Fromm, Erich: Az emberi szív : miért vagyunk egyaránt képesek a rosszra és a jóra?
Háttér Kiadó, Budapest, 1998

Heinz Zahrnt: Az Isten-kérdés. Protestáns teológia a XX. században.

Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, Budapest, 1997.

Homor Tivadar – Kamarás István: Emberismeret és etika a középiskolák számára
Apáczai Kiadó, Celldömölk, 2010.

Isó Dorottya: Keresztyén etika – mindenkinek
Nyugati Evangélikus Egyházkerület, Fraternitás Lelkészegegyesület, Veszprém, 2009

Keresztes György (szerk.): Szemelvények a klasszikus etikai tradíció történetéből : szöveggyűjtemény
Wesley János Lelkészképző Főiskola, Budapest, 1999

Lochmann, Jan Milic: A szabadság útjelzői : etikai vázlatok a Tízparancsolathoz
Kálvin Kiadó, Budapest, 1993.

Nagy László: Református keresztyén közösségi etika
Református Egyház Misztótfalusi Sajtóközpontja, Kolozsvár, 1998

Nyáry Péter, Sarkady Kamilla: Bibliodráma.
Harmat Kiadó, Budapest, 2008.

Nyíri Tamás: Alapvető etika.
Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója. Budapest, 2003.

Dr. Ravasz László: "Én vagyok a te Istened!" : a tízparancsolat magyarázata
Kálvin Kiadó, Budapest, 2007.

Sebestyén Jenő: Református etika
Iránytű kiadó, Gödöllő, 2000

Dr. Szathmáry Sándor: A reménység etikája.
Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1990.

Dr. Szathmáry Sándor: Teológiai antropológia dióhéjban.
Károli Egyetemi Kiadó, Budapest, 2008.

Szűcs Ferenc: Teológiai etika

Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, Budapest, 1993

Török István: Etika

Egyetemi Fokú Protestáns Teológiai Intézet, Kolozsvár, 1997

Vályi Nagy Ervin: Nyugati teológiai irányzatok századunkban.

Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1984.

Wolfhart Pannenberg: Rendszeres teológia

Osiris kiadó, Budapest, 2005.

Rövid etika történet:

<http://jegyzeteink.blogspot.com/2008/06/etika-jegyzetek-1-flv.html>

http://csecsy.hu/konyvek/torok_istvan/etika/5-a_keresztyen_etika_meghatározása

A 10 parancsolat feldolgozásához:

<http://reformatusokklubja.network.hu/blog/reformatusok-klubja-klub-hirei/a-tizparancsolat-kicsit-mai-modon-ertelmezve>

<http://www.gazdref.siteset.hu/index.php?m=1158&grp=T%EDzparancsolat&id=170>

2. Illusztrációk és szemléltetőeszközök ajánlott jegyzéke.

3. Énekjavaslat

1. 274. és 299. dicséret
2. 25. zsoltár, 273. dicséret
3. 8. zsoltár, 467. dicséret
4. 226. dicséret
5. 392. és 395. dicséret
6. 225. és 473. dicséret
7. 460, 461, 465. dicséret

4. Módszertani javaslatok, háttérgondolatok

1. Bevezetés a keresztyén etikába.

Az egész modul során fontos szem előtt tartanunk, hogy alapmodullal dolgozunk. Ez egyrészt azt jelenti, hogy most kell lerakni vagy megerősíteni olyan fontos alapokat, amelyek a keresztyén életmódot, életgyakorlatot meghatározzák. Másrészt lesz lehetőség később kiegészítő etika modulok segítségével az egyes témákban való elmélyülésre. Összességében elmondható, hogy minden, ami a református hittanórán történik, etikai fókusszal kell, hogy történjen. Akármilyen teológiai tudomány oldaláról közelítünk, az etikai kimenetet szem előtt kell tartanunk. Így több téma lehet, hogy előkerült már más hittanórán, más évfolyamon is.

A keresztyén etikába történő bevezetés kiindulhat általános etikai megállapításokból, helyzetekből, vagy magának az etika szónak a jelentéséből is.

A bevezető órán célszerű a vélemények megszólaltatása és ütköztetése mellett az alapfogalmak világos tisztázása és begyakoroltatása a későbbi megfelelő használat érdekében. Érdeemes arra is törekedni, hogy a tanulók vélemény árnyalódjon a téma kapcsán. A problémaérzékenység fejlesztése kiemelt szempont az etika fontosságának és összetettségének érzékelése miatt. Fontos, hogy a csoportban tanulják a diákok egymás véleményének meghallgatását, tiszteletben tartását. Eközben fontos megerősödniük és stabilnak maradniuk saját véleményükben, álláspontjukban is.

Feldolgozási segédlet:

A téma egyik megközelítési lehetősége és fontos háttér információja az individualizálódottság (és a nagymértékben individualizálódott fogyasztói társadalmak) és radikális konzervativizmus együttes jelenléte, fejlődése a világban. Az ember szabadság- és biztonság igényének együttes jelenléte, illetve annak kifejeződési formái nyilvánulnak meg ebben is. Ha ezt a két folyamatot együtt látjuk és meg tudjuk érteni mindkettő szükségét, illetve veszélyeit, akkor közelebb kerülünk a jó és rossz etikai problematikájának megértéséhez.

A motiváció és attitűd olyan kifejezések, amik mára szinte a köznyelv részei, sokan nem is megfelelően használják ezeket, hiszen ezek eredetileg szakszavak. Érdeemes az emberi cselekvés két alapvetően meghatározó paraméterét,

működését ismernünk és a tanulókkal is a nekik megfelelő szinten ismertetnünk.

A felelős viselkedés és a felnőtté válás felé kell segítenünk a tanulókat. Ebbe az irányba még sokszor felnőtt emberek sem szeretnék elmozdulni, mert sok erőfeszítést, lemondást igényel olykor, illetve vágy visszatartó képességet. Ez utóbbi az érett személyiség egyik sajátja, melynek lényege, hogy nem mindent szerez meg magának az ember, amire adott pillanatban vágyik. A keresztyén etika a keresztyén értékrenden alapul, ehhez pedig egyértelműen szükség van arra, hogy az ember lássa, mi a jó és mi a rossz. Ez mosódik leginkább össze a mai világban, miközben a Szentírás biztos pont lehet e tekintetben. A jót jónak- illetve a rosszat rossznak megnevezni sokszor nehéz, kellemetlen vagy fájdalmas dolog. Isten Igéje leleplezi a bűnt, szembesíti az embert saját magával, múlandóságával, törékenységével. A tanulók számára is nehéz lehet ez a szembesülés, a vallásánknak empátiával, de ugyanakkor a bibliai értékrendet világosan képviselve kell a különböző etikai kérdésekben állást foglalnia.

Egy fontos gondolat végül a bevezetés kapcsán az ún. természeti törvényről: Aquinoi Szent Tamás Etikájának alapgondolata: az ember Istennek a rá vonatkozó elgondolásának a betöltése, szabad megvalósítása. Arra a személyre vonatkozó megvalósításra gondol, akit Pál új embernek nevez. A hajlamok formájában adott isteni elgondolás és az azt igenlő helyes irányultságú ész együttesét nevezi Tamás erkölcsi természeti törvénynek, LEX NATURALISNAK.

2. Az ószövetségi és jézusi etika, a szeretet kettős parancsolata alapján

A Törvény magyarázata során több olyan etikai problémával találkozhatunk, amely a későbbiek során is előtérbe kerülhet az órákon. Adott egy stabil törvényi rendszer, ami jó az embernek, de nyilvánvalóan megkötöttséget jelent, lemondásokkal jár. Ezért Jézus törvényt magyarázata leleplező erejű, és rávilágít arra, milyen fonákságok kísérik a törvény látszólagos megtartását. Tulajdonképpen kijózanító erejű, amit mond, és nyilvánvalóvá teszi, hogy képtelenség ezt a törvényt megtartani. Miközben hasznos és keretet ad a mi életünknek is, a jóra hív és megmutatja a legjobbat, eközben kódolva van az ember kudarcja is. Ugyanakkor a nagy parancsolat együttes tárgyalásával behozhatjuk az evangélium felszabadító erejét, és annak üzenetét, hogy Isten szeretete táplálja az életünket, lehet minden tettünk, motivációnk forrása. A tökéletességre való törekvésnek lehet egészséges és kóros formája. Fontos,

hogy érezzük a csoportban lévő dinamikai folyamatokat, és ha a a tökéletességre törekvés csíráját sem látjuk, helyezük a hangsúlyt arra, miért fontos törekedni arra, ami jó, és megtenni mindent Isten segítségét kérve azért, hogy a jó utat válasszuk. Ha pedig nagyon perfekcionista válik a csoport hangvétele, hangsúlyozzuk azt, mennyire rá vagyunk szorulva Isten kegyelmére, és teljesen csak Jézus tudta megtartani a törvényt. Mély területeket megmozgathat ez a téma, érdemes rázásni több órát is. Törekedjünk arra, hogy minél több gyakorlati élethelyzetet beszéljünk meg, illetve ezekhez csatoljuk vissza a megtanultakat.

Feldolgozási segédlet:

Több elképzelés is létezik Jézus törvényértelmezésével kapcsolatban:

- Jézus visszaállítja az ószövetségi törvényt, megtisztítja a farizeusi értelmezésétől
- Jézus eltörli a törvényt
- Jézus betölti azt. (Fontos, hogy a Mt 5, 17 nem egyenlő a törvény visszaállításával, hanem mintegy feloldódik és újra összeáll, felépül Krisztusban. Ezt jelenti a törvény betöltése.)

Sebestyén kontinuitást lát a törvény és evangélium közt az ószövetségi és újszövetségi értelmezést szemlélve.

Érdekes a téma szempontjából a gazdag ifjú példázata (Mt 19, 16-26). Ebben

Jézus helyben hagyja az ifjú állítását a törvény betartására vonatkozóan!

Elfogadja a törvény betartására vonatkozó törekvéseit, kijelentését. A példázat második felében lévő pluszt nem tudja teljesíteni az ifjú, ami túlmutat a szigorú törvényi kereten és az életszentség, prioritások terén mutatkozó hiányokra, gyengeségre mutat rá.

Érdemes a téma kapcsán szem előtt tartanunk:

Karl Barth az evangélium és törvény viszonyát nem antitézisként fogja fel, hanem a kettő között HARMÓNIA van. „A szövetség ládjába volt bezárva a törvény.” A törvény az evangéliumban, tehát Isten ígéletében adatott. Egyértelműen látszik ebben az elgondolásban az evangélium prioritása. Az ígélet megelőzte a törvényadást. Először az evangéliumot kell meghallani, aztán a törvényt.

A törvény haszna formailag a Gal 3, 24-re épül, ahol Pál a törvényt ahhoz az erőszakú rabszolgához (paidagogosz) hasonlítja, aki a kiskorú gyerekeket az iskolába kísérte. A törvény Krisztus érkezéséig ezt a pedagógiai szerepet töltötte be. A levél értelme szerint azonban ez a funkció megszűnt, mert eljött a hit.

Az evangélium nem egyenlő a törvénnyel, és ez fordítva is így van. Ha először evangéliumról és utána a törvényről beszélünk, akkor ezen Isten Igéjét értjük. Isten Igéje vigasztal, gyógyíthat, megeleveníthet, de ítélhet és büntethet is.

Ahol megnövekedett a bűn, ott kiáradt a kegyelem, megmutatkozik az örömezenet. Isten kegyelme maga Jézus Krisztus, aki megszabadít a bűn és a halál törvényétől (Róm 8,2). Ez a törvény nem kárhoztat el minket engedelmisségünk és hitetlenségünk miatt. Jézus Krisztus adja meg nekünk azt, amire szükségünk van ahhoz, hogy benne legyünk (erő, szeretet, józanság Lelke).

3. Ki vagyok én?

A bibliai antropológia általános kérdései is előtérbe kerülnek a téma kapcsán, legyünk érzékenyek ezekre! Az ember teremtettsége, istenképősége, felépítése, szabadsága és természetesen a bűn kérdése is előkerülhet. Ezekben a területeken sok a félreértés, esetleg más vallásokból, közgondolkodásban lévő tévhitből keveredhet a református hitvallásos állásponttal. Emellett a témának van egy személyes oldala is. A családfa készítése során a fiatalok megnyílnak egymás előtt. Célszerű mindenkit megkérni, hogy készítse el, mert biztosan hasznos lesz a számára. Ugyanakkor fel kell készíteni a csoportot arra, hogy mikor megosztjuk egymással a családfa készítés során született felismeréseinket, megnyílunk egymás előtt, legyünk kellő tisztelettel és szeretettel egymás iránt!

A második egységben a „Ki vagyok én” témánál is kellő érzékenységgel kísérjük a munkát (pl. az ajánlott kollázs készítését). Itt figyeljünk arra, milyen színeket, anyagokat használnak a tanulók. Próbáljunk törekedni arra, hogy az egyéni kifejezésnek, az önreflexiónak és a bibliai értékek megjelenésének legyen tere- az egymásra való reagálásnak nem célszerű sok teret adni, mert az könnyen komolytalan irányba sodorhatja a munkát.

Feldolgozási segédlet:

Az ember megközelítései:

- 1.) **Az ember önmagban túl való identitása Istennel való identitás.** Amikor az emberrel találkozunk, akkor Isten lényével találkozunk, ezért nem lehet ítélni, ítéletet mondani a másik ember fölött.
- 2.) **Az ember cselekvő és tevékeny, vagyis Isten az emberben akar valamit, és az emberben hat.** A világ dolgai nem csak úgy alakulnak, hanem úgy alakulnak a dolgok, hogy az ember cselekszik. Vagyis Isten hat az emberben.
- 3.) **Ember az, akiben Isten megmutatja magát mint teremtőt,** saját dicsőségét mutatja fel
- 4.) **Az ember személyisége Istentől való.**
- 5.) **Az ember nem más, mint Isten eljövendő országa.** Krisztus az igazi ember mutatja meg, milyen az, amikor eljön Isten országa. A keresztyén ember feladata Krisztusról tanúskodni.
- 6.) **Az ember az isteni szabadítás története, vagyis történeti lény.** Az ember mint antropológiai jelenség egyben történet is. És eközben az isteni szabadítás története az ember.

TEOLÓGIAI ANTROPOLÓGIA: Az ember Istenhez való viszonyából, és nem a teremtettségéből elfoglalt helyéből kiindulva beszél az emberről. Nem csak arról beszél, hogy mi az ember, hanem egyszerre: kié az ember. (8. zsoltár) Az istenképesség maga is viszonyfogalom, Isten és ember-, illetve ember-ember viszonyában érzékelhető épsége vagy épp sérültsége.

4. Ki az én felebarátom?

A felebarátról szóló egységben alapvetően az elméleti tanítás helyett az empátiával, a másik helyzetébe való belehelyezkedéssel dolgozunk. Nem célunk semmilyen módon a feltétel nélküli önfeláldozás hangsúlyozása (hiszen ez ugyanolyan kóros lehet, mint ha valaki szó nélkül elmegy a másik mellett). Segítsük azt, hogy a diákok belehelyezkedve a szerepekbe megélhessék a segítségre szorultságot és a segítő szerepet is. Emellett a szerepben megélhetik azt is, milyen csak úgy elmenni a másik mellett. Mindenkinek vannak érvei, miért nem segít, miért hagyja magára a felebarátot. Semmiképp ne menjünk bele túl korai moralizálásba a játék során, hagyjuk, hogy a szerep hasson a résztvevőkre.

Az irgalmas samaritánus történetének lejátszása történhet többféle módon is. Ehhez többféle szakirodalom áll rendelkezésre: drámapedagógiai anyagok, bibliodráma segédkönyv. Nem kell olyan dologba belevágnunk, amiben nem érezzük tanárként biztonságban magunkat, de érdemes valami

újat kipróbálni, amiről előzetesen informálódtunk, konzultáltunk hozzáértő kollégával.

Ami fontos, hogy a játék elején célszerű rámelegíteni a csoportot a témára például azzal, hogy vakvezetős játékokat játszunk: ki kell próbálni, milyen, amikor bekötött szemmel vezetnek, és milyen, amikor én vezetek mást. Ez már rámelegít a szerepekre, amikkel a játék során fognak találkozni. A történetet a felolvasása után le lehet játszani eredeti helyszínnel, Jézus elbeszélése szerint. Ezután lehet esetleg egy mai kontextust találni, például egy sérült ember mellett az utcán elmennek az emberek- vajon miért teszik ezt? Ki segít neki?

Fordítsunk elég időt a visszajelző körökre, arra, hogy elmondhassák érzéseiket, megéléseiket az egyes szerepekből. Kezdeményezzünk beszélgetéseket az így felmerült kérdésekről. Valószínűleg több saját élmény is elő fog jönni a téma kapcsán, engedjük, hogy megosszák egymással megéléseiket, dilemmáikat!

Fontos a játék végén mindenkit kivenni a szerepéből, azaz „visszaadni” a nevét (hogy ne maradjon a játékban felvett szerepében), például így: „Nem vagy a samaritánus, Zoli vagy...”.

A tanár a játékban szereplőként nem vesz részt, ő vezeti a jelenetet, de visszajelzéseket adhat a diákoknak a játék során észleltekre.

Feldolgozási segédlet:

- Olvassunk el egy újsághírt egy olyan eseményről, mikor egy ember cserbenhagyta a másikat. Ennek mentén kezdhetünk beszélgetést a felebarátról.
- Az Ószövetség felebarát értelmezése valamivel exkluzívabb volt, míg Jézus tágítja ezt a keretet. Az egy néphez tartozás sokkal fontosabb volt, prioritást élvezett a többi emberrel szemben.
- Hogyan tekint az ember-ember kapcsolatra az Újszövetség? Az apostoli levelek részletesen szabályozzák az emberi egymás mellett élés különböző szabályait, helyzeteit. Mind az egymás mellett élés harmonikus, Istentől rendelt áldott formáit erősítik.
- A másik emberhez való viszonyt etikai szempontból is alapvetően megterheli az érdek, a haszon szempontja. Tudatosan vagy tudattalanul is akkor foglalkozunk a másikkal, ha érdekünk fűződik hozzá. Ezt egészen szélsőségesen ki lehet sarkítani addig, hogy nincs is önzetlen, érdekmentes emberi kapcsolat. Miközben világos, hogy a kapcsolatok hiányok és azok betöltése mentén szerveződnek, meg lehet találni a kölcsönösséget az egyoldalú kihasználással szemben.

- A másik emberhez való viszony tekintetében is igen meghatározóak lehetnek a családi minták. Lehet, hogy olyan családból érkezett egy tanuló, ahol a másikra való odafigyelés, a segítség érték. És lehet olyan, aki a rászorulóban a gyenge embert látja, aki megvetendő. Ezeket a megközelítési szempontokat, különböző háttereket ki lehet mondani az órán, lehet ezek mentén is feldolgozni a témát.
- Fontos kihangsúlyozni a tanulóknak, hogy bárki kerülhet a segítő és a segítséget kérő helyzetébe. Téves folyamatosan egyik szerepbe pozícionálnunk magunkat.
- A nagyvárosi lét sajátja a közöny, közömbösség. Sajnos kisebb közösségekre is jellemző már az, hogy a szomszédok, ismerősök nem törődnek egymással. Egyre nagyobb méreteket ölt azoknak az idős embereknek a száma például, akik magányosan, segítség nélkül élnek. Ez több társadalmi folyamat eredménye (pl. a család szerkezeti-, funkcionális változásai, migráció, individualizálódás, stb.). Meg lehet közelíteni a témát erről az oldalról is: a közöny, közömbösség helyett hogyan lehetne jobban egymásra figyelni, észrevenni a ránk bízottat, a felebarátot.
- A másik ember akkor szimpatikus nekünk, ha minél több hasonlóságot fedezünk fel benne. A különböző, a másként működő ember nem feltétlen szimpatikus. A másság, a kisebbség nehezíti ember és ember között a felebaráti kapcsolat létrejöttét, erősödését. Az előítéletek működéséről, egymás megismerésének fontosságáról is szót ejthetünk ennél a témánál.

5. A keresztyén ember a gyülekezetben, társadalomban.

A téma több egységben dolgozható fel, de egyfelé mutat, illetve ugyanarról a kérdésről szól: mennyire tartozom igazán ahhoz a közösséghez, ahol élek? Hogyan lehetséges egy mai tizenévesnek kapcsolódnia a helyi református közösséghez? Milyen alternatívákat tud nyújtani az egyházi iskola a keresztyén közösség kialakításában az iskola / kollégium keretein belül.

A fiatalok oda tartoznak szívesen, ahol elfogadják őket, ahol úgy érzik, róluk szólnak az események, ahol az ő nyelvükön zajlanak a történések. Készüljünk fel arra, hogy valószínűleg a legtöbb református gyülekezeti háttérben a fiataljaink nem a fenti kritériumok szerinti közösségekkel találkoznak. Abban kellene segíteni a diákokat, hogy ne maradjanak meg elutasító álláspontjukban, és ne csak azt sorolják, miért nem jó az otthoni gyülekezeti közösség. Ugyanakkor nyilván nem feladatunk megvédeni egy adott egyházközséget, lelkipásztort, akinek munkájába nem látunk bele.

A személyeskedések helyett tehát a közösséghez tartozás fontosságát erősítsük a diákokban, amiben előtérbe kell, hogy kerüljön saját egyéni felelősségük is.

A másik fontos irány, hogy a gyülekezeti szoros elkötelezettség adott esetben a társadalmi elkötelezettség és jelenlét akadálya lehet. Érzékeltetni lehet az órák során ezt a feszültséget is. Mi történik, ha Isten gyermekei jól érzik magukat együtt, de eszük ágában sincs megjelenni a világban és sóként és kovászként jelen lenni benne? Hogyan lesz egy gyülekezet, egy egyház önmaga karikatúrájává egy ilyen gondolkodásmód révén?

Többfelé ágazik a téma, az elmagányosodás, a családok működése, a keresztyének társadalmi felelősségvállalása útján. Érdemes szem előtt tartani, hogy etika az modulban bár meghallgatjuk és figyelembe vesszük a tanulók egyéni véleményét, mégis a keresztyén értékrend és az abból következő etikailag helytálló viselkedésminták kell, hogy a középpontba kerüljenek.

Feldolgozási segédlet:

Az egyház lényege Isten közösségi rendjében van. Az ekklezsia-kihívás is egyben. De hogyan lehet a hit teremtési rend? A paradicsomban ugyanis nem volt szükség hitre. Brunner arról beszél, hogy a hit hűség is. Akivel kapcsolatban vagyok, ahhoz hű vagyok. Az egyházban lévő közösségnek, hűségnek, elköteleződésnek többféle szintje van.

A keresztyén ember sokat küzdött a kultúrához, társadalomhoz való viszonyával. A téma kapcsán fontos leszögezni, hogy a teremtő értelmet adott ennek a világnak. Olyan célra teremtette ezt a világot, hogy az ember az őt megszólító Istennek felelősen válaszoljon. A kultúrában jelenhetnek meg a bálványok, a bűn következményei is, de az ember töredezett istenképűségének bizonyos elemei is a kreativitás, esztétikai érzék gyümölcseként. A keresztyén ember kontextualizált módon, tehát kultúrába, nemzetbe ágyazottan kell, hogy szemlélje magát és ezek között a keretek között fedezze fel a megváltás valóságát és következményeit. És miközben minden látható elmúlik, Isten kegyelme nyilvánvalóvá válik ebben a látható világban is.

Az emberi társadalom, kultúra gyakran az emberi gőgnek a helyszíne. A hübrisz, a gőg mozgatja Babel tornya építőit is. Káin fiai kultúratemtőként tűnnek fel a Szentírásban. Az ember gőgös, még a legnemesebb társadalmi rétegekben is. Az értelmiség például, arra büszke, hogy mit tud, szakmaisága legfontosabb! Az erkölcsi rossz nem foglalkoztatja, illetve nem feltétlenül fontos szempont. Pedig az egész tudomány azért van, hogy az ember és ember

közötti kapcsolat harmonikus legyen. A keresztyén ember számára nem az a fontos, kultúrát csináljon, hanem az, hogy Isten örökségét magáévá tegye.

A közéleti szerepvállalás, a politikai fellépés, véleményformálás a direkt formái lehetnek a keresztyén ember társadalomban való fellépésének, jelenlétének. Emellett ejtsünk szót a minőségi munkával, keresztyén értékek szerinti tiszta, becsületes étellel végzett szolgálatról is.

6. Tízparancsolat

Az etika modul legnagyobb egységéhez érkeztünk. A Tízparancsolat és annak magyarázata klasszikusan a teológiai etikai álláspontok alapja. A tanulók feltehetően a kohéziós modulban már foglalkoztak a Tíz parancsolattal, illetve más modulokban is előtérbe kerülhetett már. Érdemes tehát egyrészt úgy kezelni ezt az egységet, mint ahol nem teljesen új témával van dolgunk. Ugyanakkor célszerű feleleveníteni az alapvető ismereteket is, hiszen sosem lehetünk biztosak abban, hogy amivel már egyszer a diák foglalkozott az órán, arra biztosan emlékszik-, illetve úgy emlékszik, ahogyan az elhangzott.

A modul leírásában alapvetően fontos szempont volt, hogy erre az egységre sok idő maradjon, és ezt az egységet lehessen a legkreatívabban feldolgozni. Talán azért is, mert a tanulóknak ekkorra már egy sor „konzerv” magyarázat lehet a tarsolyában az egyes parancsolatokkal kapcsolatban. Ugyanakkor ott lehet az a keserű és fájó megtapasztalás, hogy az ember mennyire képtelen betartani ezeket a parancsolatokat. Az egyes parancsolatokat tehát ebben a modulban szituációkkal, konkrét élethelyzetek megjelenítésével érdemes feldolgozni. Nagyon fontos, hogy az egyes szituációk megbeszélésénél világossá váljon az isteni szándék az egyes parancsolatok esetén, és ne ragadjunk le a gyakorlati megvalósíthatóság kérdésénél.

A feldolgozás során segíthetnek azok a kulcsszavak, amik a modulleírásban és a magtankönyvi anyagban is szerepelnek. Sokszor érdemes a téma kapcsán ezekből a kulcsszavakból kiindulni.

Érdemes bizonyos órákra filmrészleteket, vagy akár videó megosztó portálokon található kis videókat használni a témára hangolásra.

Ez az egység talán a leginkább alkalmas arra, hogy projektmunka keretében dolgozzunk egyes egységekkel. érdemes egy előkészítő projekt délutánt tartani, ahol megalapozzuk a témát, kialakítjuk a projektben együtt dolgozó csoportokat, körvonalazzuk a munkaformákat (pl. film készítése, kézműves tevékenység, kreatív munkaformák, irodalmi tevékenység, stb.) és útjára indítjuk a projektfolyamatot. Ezután a tanórán is lehetőséget lehet adni a csapat munkájára, ugyanakkor fel kell hívni a figyelmet arra is, hogy a projektmunkában bizony az órán kívül is sokat kell foglalkozni a témával.

Érdeemes előre rögzíteni a projekttermékek elkészültének idejét, a bemutatás módját. Ha van kiemelkedő teljesítmény, azt érdemes az iskola tágabb közösségének is bemutatni esetleg csendesnapon, közösségi program keretében.

A tízparancsolat etikai szempontú feldolgozásánál is tartsuk szem előtt és hangsúlyozzuk azt, hogy a törvényt teljesen csak Jézus volt képes megtartani. Az evangélium ismerete és elfogadása nélkül, Isten kegyelme nélkül az ember csak hiányait és fogyatkozásait fogja felfedezni a tízparancsolattal való szembesülés kapcsán.

7. Lelkiismeret.

A lelkiismeretet az Újszövetség, "szüneidézisz" kifejezéssel írja le. Ez annyit jelent: összevet, együtt lát, együtt tudás. Két dolgot vet össze, mégpedig a benső törvényt és cselekedetet. A lelkiismeret egyfajta törvényt a szívben, benső törvényt.

A következő bibliai Igék fontosak lehetnek a témában történő tájékozódáshoz:

1 Pét2,19: locus classicus

Apcsel 24, 16: a botránkozás nélküli lelkiismereten történő fáradozásról

1 Tim 1,19: a hit és jó lelkiismeret megtartásáról

1 Tim 3,19: a hit titkának és a tiszta lelkiismeretnek az összekapcsolása

Zsid 10,22: „...mint akiknek szívük tiszta a gonosz lelkiismerettől”

Az egészségesen fejlődő hit és a tiszta lelkiismeret összefügg egymással, együtt fejlődik és segíti az egyént a Krisztuskövetés útján. A terhelt, nem egészségesen működő lelkiismeret ugyanígy akadály lehet.

“Krisztus felszabadította a lelkiismeretet, így tartja meg a felelősséget, de a lelkiismeretet a felelősség szabadítja fel. Csak a szabad lelkiismeretű ember képes elhordozni a felelősséget.” – vallja **Kálvin**. (Érdeemes az Institutio lelkiismeretre vonatkozó részeit szem előtt tartani, *Isd. Exkurzus*)

Luther azt vallja, hogy “lelkiismeretem az Isten Igéjének a fogja”: “nem akarok ellenszegülni, mert lelkiismeret ellen cselekedni nem üdvös....” Sokféle törvény, elvárás vesz körül, mindnek meg kellene felelni, de csak egynek érdemes, a lelkiismeretnek. A lelkiismeretét Isten Igéjének foglyává tette, ebből is világos, hogy a lelkiismeret szabadsága a teljes kötődést jelenti Isten Igéjéhez.

Kant, gyakorlati ész kritikája: “csillagos ég fölöttem, erkölcsi törvény bennem.” A lelkiismeret a benső törvény, amely alapján megítéli a világot. Categoricalus imperativus: a benső törvény szerint cselekszik, aminek lényege a benső örömben van.

Paul Tillich vallja, hogy a lelkiismeret kétféle módon parancsolja meg mit tegyünk, és mit ne tegyünk. Történelmi példák bizonyítják, hogy van kétféle lelkiismeret. Nem szabad rá hallgatni, mindig kockázattal jár, ha a lelkiismeretnek engedünk, de az se feltétlen jó, ha nem engedünk. A lelkiismeret követése önmagában rossz következményekkel is járhat. Amíg Isten valósága nem jön el, addig a kétértelműség megmarad. A lelkiismeret tehát önáltatássá válhat: heterónómmá válhat a lelkiismeret, mint például a farizeusok és puritánok esetében.

Bonhoeffer is a lelkiismeret negatív oldalát hangsúlyozza a bűneset kapcsán, ahol a szégyen, mint felismerés fakadt a jó és rossz tudásának vágyából, az Istenné válás akaratából.

Feldolgozási segédlet:

A lelkiismeret témájánál érdemes elméleti tudás átadásával kezdeni a téma feldolgozását. Ez tipikusan az a terület, ami mindenkinél bizonyos érzelmi töltést hordoz, és mindenkinek van pár jól bejáratott gondolata, ami akár el is zárhatja őt a többiek álláspontjától vagy a témáról való tágabb gondolkodástól.

Kiadhatjuk kiselőadás témának (megfelelő szempontokkal), hogy egy diák beszéljen arról, az általános etikában hogy jelenik meg a lelkiismeret, különösen a Kant-i kategorikus imperatívusz elképzelések lehet érdekes a témában.

Ezután fontos lehet akár a lelkiismeret lélektani háttéréről beszélni (a Freud-i személyiségmodellben a felettes én része), illetve a lelkiismeret teológiai aspektusait megemlíteni (pl. megelőző lelkiismeret, utólagos lelkiismeret, a lelkiismeretet pozitívan illetve negatívan értékelő teológia, a mélylélektani aspektusok és teológiai reflexióik, lelkiismereti konfliktusok, stb.)

Érdemes kitérni arra is, milyen motivációk dolgoznak az emberben a lelkiismeret működésbe lépésekor? Mennyire jó ez az ún. benső törvény, és mennyire lehet bénító az elhatalmasodó, feloldást nem találó büntudat. Kitérhetünk arra is, az irodalomban hogyan jelenik meg a gyötrő büntudat motívuma, illetve hogyan válhat a lelkiismeret-furdalás keltés rossz kezekben az emberi manipuláció eszközévé?

Alapvetően fontos a téma kapcsán a következő mondat: ***A lelkiismeret a felelős erkölcsi döntésre bíztatja az embert. Az erkölcsi döntés képessége a***

neveléssel elérendő cél, így hát nem viselkedésformákat akar kifejleszteni, hanem a felelős személyiséget formálja.¹

8. Az összefoglaló, számon kérő egységben érdemes felidézni azt az utat, amelyen idáig jártunk a csoporttal. Érdemes időt szánni, hogy ki-ki visszajelezze, mi fogta meg leginkább az elmúlt hetek óráin, mi az, ami még kérdés benne, amit tovább visz, ami feloldatlan maradt a számára.

Az összefoglalás során a hagyományos módszerekkel a tárgyi tudást, fogalmakat, kifejezéseket is sorra vehetjük, és jelezhetjük, hogy lesz egy tárgyi tudást mérő teszt is. Emellett célszerű egy olyan prezentáció elkészítésére bátorítani a tanulókat, amiben azt a témát dolgozzák fel, ami leginkább foglalkoztatta őket. Lehet azt a bizonyos utat is megjeleníteni, amit végigjártak a modul során. Bátorítani kell őket, hogy legyenek kreatívak! Aki informatikai téren nem érzi elég ügyesnek magát, írhat verset, rövid esszét is a témában.

5. A modul lezárásához témazáró javaslat vagy minta.

A modul zárásaként a modul leírásban teszt és gyakorlati munka szerepel. A gyakorlati munka, a prezentációkészítés azért fontos, mert az egész modul során olyan munkaformákat vettünk igénybe, amelyek a kreativitás fejlesztését célozták.

A modul fogalmait, elméleti ismeretanyagát is úgy tartom célszerűnek számon kérni, hogy írassunk esszét, érvelést a diákokkal egy-egy kiadott témáról. Az értékelési szempontok között vegyük figyelembe, hogy mennyire használja jól a fogalmakat, és mennyire érti az etikai összefüggéseket. Az árnyaltság, a problémaérzékenység és a református keresztyén etikai álláspont megfogalmazása különösen is fontos az esszéikben.

Ötletek a teszthez, írásbeli számonkéréshez:

1. A modul fogalmainak ismeretét kérjük számon.

¹ Dr. Szűcs Ferenc: l.m. 7.p.

2. Válogassunk azokból az Igékből, melyek kapcsolódtak az egyes témákhoz. A tanulók írjanak pár kapcsoló pontot: hol és hogyan kapcsolódik ez a modul témájához?
3. Készítsünk etikai helyzeteket, ahol különböző kérdések kerülnek elő a tanultakból. A tanulók azonosítsák be, melyik helyzetről is van szó?

Exkurzus

(különösen a lelkiismeret témához)

Kálvin János: Institutio (337-344. p.)

HATODIK FEJEZET.

A keresztyén szabadságról, az egyházi hatalomról és az állami kormányzásról.

(részlet)

Most már tárgyalnunk kell a keresztyén szabadságról, amelynek kifejtését semmiképpen sem szabad mellőznie annak, akinek az a feladata (célja), hogy az evangéliumi tudomány egész tartalmát rövid foglalatban előadja. Mert ez rendkívül szükséges dolog; mégpedig azért, mert ennek ismerete nélkül a lelkiismeret szinte semmihez sem mer kételkedés nélkül fogni; sok dologban habozik és visszariad; mindig ingadozik és remeg. Röviden ugyan már fennebb érintettük, de részletesebb tárgyalását ide halasztottuk. Mert mihelyt csak valami említés történik a keresztyén szabadságról, legott vagy a szenvedélyek jönnek forrongásba, vagy balgatag indulatok kelnek fel, hogyha az ember az eféle könnyelmű gondolatoknak idejében útját nem vágja, amelyek különben a legjobb dolgokat is a leggonoszabbul megrontják.

Mert e szabadságnak köpenyege alatt némelyek levetkőznek minden Isten iránti engedelmességet, és zabolátlan szabadosságra ragadtatják magukat; mások pedig elégedetlenkednek, mert azt gondolják, hogy ekként megszűnik minden mértéktartás, rend és a dolgok ésszerű megválasztása. Mit tegyünk itt, ilyen szorongató helyzetben? Vajon búcsút mondjunk-e a keresztyén szabadságnak, hogy az ilyen veszedelmeknek útját vágjuk? Ámde – amint mondatott –, sem a Krisztust,

sem az evangélium igazságát nem lehet másként helyesen megismerni, csak úgy, hogyha ezt megtartjuk. Arra kell azért inkább törekedni, hogy a tudománynak ezen annyira szükséges része ne mellőztessék, s mégis e közben eleje vétessék azoknak a képtelen ellenvetéseknek, amelyek ebből származni szoktak.

A keresztyén szabadság – legalább amint én ítélem – három alkotó részből áll. Az első: hogy a hívőknek lelkiismerete, midőn az ő Isten előtt való megigazulásuknak alapját képező bizodalmat keresi, magát a törvény fölé helyezze, annak fölébe emelkedjék, és a törvény igazságát merőben elfeledje. Mert miután a törvény – amint már egyebütt kimutattam, – senkit meg nem igazít; és így vagy a megigazulás minden reményétől elzáratunk, vagy fel kell alóla oldatunk. Éspedig úgy, hogy egyáltalán semmi tekintettel ne legyünk a cselekedetekre. Mert, aki úgy gondolkozik, hogy bár valamieske cselekedettel neki is járulnia kell a megigazulás megszerzéséhez: az e hozzájárulásnak sem mértékét, sem határát nem lesz képes megállapítani, hanem az egész törvénynek adósává tette magát. Amidőn tehát a megigazulás forog szóban, a törvényről még csak említést sem téve és a cselekedeteknek minden gondolatját félretéve, egyedül az Isten irgalmát kell megragadni és szemeinket magunktól elfordítva, egyedül a Krisztusra kell nézni. Mert nem az itt a kérdés, hogy mi módon vagyunk igazak; hanem hogy mint nemigazak és méltatlanok mi módon tartatunk igazaknak. Ami felől hogyha a lelkiismeret valami bizonytságot akar szerezni, a törvénynek semmi helyet sem kell engednie. De ebből, helyesen, nem következtetheti senki, hogy a törvény fölösleges a hívőkre nézve; mert azért nem szűnik meg őket tanítani és buzdítani és a jóra ösztökélni, habár az Isten ítélőszéke előtt az ő lelkiismeretükben semmi helye sincs. Mert valamint egymástól nagyon különbözik ez a kettő: azonképpen nekünk is őszintén és lelkiismeretesen kell azokat megkülönböztetnünk. A keresztyének egész életének mintegy a kegyességről való elmélkedésnek kell lennie, mivel a megszentelődésre hívtak el. (1) Ebben van a törvény feladata, hogy őket az ő hivatásukra figyelmeztetve, a szentség és feddhetetlenség gyakorlására ösztönözze. De ha a lelkiismeret amiatt nyughatatlankodik, hogy miképpen tegye Istent maga iránt kegyelmessé, s ha ítéletre hívja, mit kelljen felelnie és micsoda bizodalomra kell támaszkodnia: akkor nem azzal kell számot vetni, hogy mit kíván a törvény, hanem megigazulásul a Krisztust kell odaállítani, aki a törvénynek minden tökéletességét felülmúlja.

A galatákhöz írott levélnek csaknem egész tartalma e sarktétele körül forog. Mert, hogy felületes magyarázók azok, akik azt tanítják, hogy abban Pál csak a ceremóniáktól való szabadságért küzd: meg lehet ítélni a bizonyítékok gyanánt szolgáló helyekből. Amilyenek a következők: Krisztus átokká lett érettünk, hogy minket a törvény átkától megváltson; máshelyt: a szabadságban, mellyel Krisztus minket szabadokká tett, álljatok meg, és ne adjátok magatokat ismét a szolgaságnak igájába. Íme én, Pál mondom nektek, ha körülmetélkedtek, Krisztus nektek semmit sem fog használni. És aki körülmetélkedik, az az egész törvénynek adósa. Krisztus akkor nektek haszontalanná lett. Valakik a törvény által akartok megigazulni, a

kegyelemből kiestetek. – Ezekben a helyekben bizonyára valami magasabb dologról van szó, mint a ceremóniáktól való szabadságról.

A *második* alkotó része a keresztyén szabadságnak, ami az előbbitől függ, az, hogy a lelkiismeret ne a törvény kényszerítő szükségéből engedelmeskedjék a törvénynek, hanem magának a törvénynek járma alól felszabadulva, az Isten akaratának önként engedelmeskedjék. Mert miután folytonos rettegésben van, amíg csak a törvény uralma alatt áll, az Isten iránti engedelmességre örömteli szívvel sohasem lesz kész, hacsak előbb ezzel a szabadsággal meg nem ajándékoztattott. Egy példából hamarabb és világosabban is megismerhetjük, hogy mire vonatkoznak e szavak. A törvény parancsolatja ez, hogy szeressük a mi Istenünket teljes szívünkben, teljes lelkünkben és minden erőnkben. Hogy ez megtörténhessen, szükséges, hogy a lélekből először minden más érzület és gondolat kivetessék, a szív minden más kívánságotól megtisztíttassék, és erőnket erre az egyre összpontosítsuk és irányítsuk. Akik mások felett jóval előhaladtak az Úrnak útjában, még azok is nagyon messze vannak ettől a céltól. Mert habár az Istent lélekből és szívük tiszta indulatjával szeretik is: mégis a szívet, s lelket még nagy részben elfoglalva tartják a testi kívánságok, amelyek visszatartják és akadályozzák, hogy gyors futással az Úrhoz érjenek. Nagy igyekezettel törekedhetnek ugyan, de a test részint erejüket elernyeszti, részint a maga számára foglalja le. Mit tegyenek ilyenkor, amidőn érzik, hogy a törvényt semmiképpen be nem tölthetik? Akarják, óhajtják, törekeshetnek, de nem oly tökéletesen, amint illenék. – Ha a törvényre tekintenek, azt látják, hogy minden cselekedet, amit csak megkísértenek, vagy ami felett gondolkoznak – átkozott. Az sem áll, amivel magukat némelyek ámítják, úgy gondolkozván, hogy a cselekedet azért még nem egészen gonosz, mert tökéletlen, és hogy ennek dacára az Isten, amennyiben jó van benne, nem kevésbé szereti. Mert a törvény tökéletes szeretetet kívánván, minden tökéletlenséget kárhoztat. Fontolja meg tehát ki-ki a maga cselekedetét, amelyet bár részben jónak akarna tekinteni és meglátja, hogy az már csak annál fogva is áthágása a törvénynek, mert tökéletlen. Ime, mennyire a törvény átka alá esnek a mi összes cselekedeteink, ha a törvény mértékével méretnek. A boldogtalan lélek hogy fogjon akkor vidáman a munkához, mikor tudja, hogy kárhoztatásnál egyébre nem számíthat? - Ellenben, hogyha a törvénynek e szigorú kényszerítésétől, vagy inkább a törvény egész szigorától megszabadulva hallja, hogy őt az Isten atyai szelídséggel hívja: akkor a hívónak örömmel és nagy készséggel fog felelni, és a vezetőt követni fogja. Egyszóval: akik a törvény járma alá szorítottatnak: a szolgákhoz hasonlatosak, akiknek az ő uruk minden egyes napra meghatározott munkát szabott ki. Az ilyenek ugyanis azt hiszik, hogy semmit sem végeztek, uruknak színe elébe sem mernek menni másként, csak ha a kiszabott munkát elvégezték. A fiak azonban, akikkel az atya szelídebben és szívélyesebben bánik, nem haboznak a csak elkezdett és félkész munkával is előállni, még ha bizonyos hibák vannak is rajta, mert bíznak abban, hogy az ő engedelmességüket és készségüket szívesen fogja fogadni, ha kevésbé tökéletesen végezték is azt, amit akartak. Ilyeneknek kell lennünk nekünk is; ti. hogy teljes bizodalunk legyen az iránt, miszerint a mi készségeinket a legelnézőbb atya szívesen fogja venni, bármily csekélyek s bármily gyarlók és

tökéletlenek legyenek is azok. És ez a bizodalom nem kis mértékben szükséges nekünk; mert enélkül hiába akarunk bármit is, mivel az Isten semmi más munkánk által nem tekinti magát megtisztelve, hanem csak az által, ami valósággal az ő tiszteletére van. – Ez pedig ugyan, hogy volna lehetséges azok közt a félelmek között, ahol kétséges mindig, hogy vajon a mi munkánk által sértjük-e vagy megtiszteljük az Istent? Ezért van, hogy a Zsidókhoz írott levél szerzője, amit a szent atyák jócselekedeteiről olvas: mindazt a hitre vonatkoztatja és a hit szerint értékli. (1) E szabadságról egy kiváló hely van a rómaiakhoz írott levélben, ahol Pál így okoskodik: A bűnnek nem kell uralkodnia mirajtunk, mivel nem vagyunk a törvény alatt, hanem a kegyelem alatt. (2) Mert amidőn a hívőket arra buzdítja, hogy ne uralkodjék a bűn az ő halandó testükben, se ne adják az ő tagjaikat a bűnnek az igazságtalanság fegyveréül, hanem szenteljék magukat az Istennek, mintegy halottaikból feltámadva, és testeiket adják

Istennek az igazság fegyveréül; miután azok azt vethetnék ellen, hogy ők még testben vannak, amely rakva van érzéki vágyakkal és hogy a bűn bennük lakozik: a törvénytől való szabadságot állítja oda vigasztalásul, mintha mondaná: bárha mindeddig még nem érzik is nyilván, hogy belőlük a bűn kiirtva van és az igazság él: mégis nincs okuk remegni és elcsüggedni, mintha Isten a bűnök maradványáért még mindig haragos volna, miután a kegyelem által a törvény alól felszabadultak, hogy cselekedeteik többé ne annak mértéke szerint ítéltessenek meg. Akik pedig ebből azt a következtetést vonják le, hogy vétkezzünk hát, mivel nem vagyunk a törvény alatt: azok vegyék eszükbe, hogy nekik semmi közük sincs azzal a szabadsággal, amelynek célja minket a jóra buzdítani!

A keresztyén szabadság *harmadik* alkatrésze, hogy azon külső dolgokra nézve, amelyek önmagukban közömbösök (ἀδιάφορα), a lelkiismeret által magunkat Isten előtt semmiképpen megkötvé ne tartsuk abban, hogy tetszés szerint most tegyük, majd mellőzzük. Ennek a szabadságnak ismerete is felette szükséges nekünk. Enélkül a mi lelkiismeretünknek nincs nyugalma, a mi babonáskodásunknak nincsen vége. Sokan manapság balgatagoknak tartanak minket, hogy mi vitatkozunk a húsfélék szabad evéséről, az ünnepeknek szabad megüléséről, ruházatoknak és más hasonlóknak szabad használatáról s több efféle, szerintük merőben haszontalan semmiségekről. Pedig ezekben sokkal fontosabb dologról van itt szó, mint ahogy közönségesen hiszik. Mert ahol egyszer a lelkiismeret ilyen törbe esett, hosszú és kibonyolíthatatlan útvesztőbe megy be, ahonnan azután nem könnyű a kijárást megtalálni. Ha valaki egyszer elkezd kételkedni afelől, hogy vajon szabad-e neki lenből készült lepedőt, inget, zsebkendőt, abroszt használnia: az azután a kender felől sem lesz bizonyos, s végre afelett is kételkedni kezd, ha vajon csepüből készült ruhadarabokat használhat-e? Mert gondolkozóba esik afelől: vajon nem ehetnék-e abrosz nélkül is, és nem lehetne-e el zsebkendő nélkül is? Ha valaki minden valamivel finomabb ételt úgy néz, hogy azt neki nem szabad megenni: az végre a mindennapi kenyeret és a közönséges eledeleket sem fogja nyugodtan enni az Isten előtt, míg végre eszébe veszi, hogy testét még egyszerűbb eledelekkel is fenntarthatja. Ha arról aggodalmaskodik, hogy jó bort szabad-e

innia? – végre nyugodt lelkiismerettel még az ecetet sem fogja ihatni, sőt utoljára az édes és tiszta vízhez sem mer hozzányúlni. És végre is annyira jut, hogy nagy dolognak tartaná, ha – amint mondani szokták – egy szálkán át kellene lépnie! – Mert nem valami jelentéktelen dologról van itt szó, hanem akörül forog a harc, hogy vajon az Isten, akinek akarata minden mi tervünkben és cselekedetünkben döntő kell, hogy legyen, akarja-e, hogy mi ezzel vagy azzal éljünk? Ennek következtében némelyeket a kételkedés kikerülhetetlenül bizonytalanságba sodor, mások pedig, nem véve számba Istent és megvetve az ő tiszteletét, saját romlásukkal törik meg maguknak az utat, melyen szabadon mégsem haladhatnak.

Mert akik ilyen kételyek közé keveredtek, azok bármerre forduljanak, mindenütt olyat látnak, ami lelkiismeretüket megbotránkoztatja. Tudom – így szól Pál (1) –, hogy semmi sem tisztátalan (értve a tisztátalan alatt a "nem szentet"); csak annak tisztátalan valami, aki azt tisztátalannak tartja. E szavakkal minden külső dolgot alávet a mi szabadságunknak, csak hogy e szabadságnak oka a mi lelkünkben megálljon az Isten előtt. Ha pedig valami babonás vélemény lelkiismereti aggodalmat okoz nekünk: akkor azonnal megfertőztetteknek tűnnek fel előttünk még azok a dolgok is, amelyek különben természet szerint tiszták valának. Ezért hozzáteszi: boldog, aki magát nem kárhoztatja abban, amit helyesel. De aki kételkedik, ha evett, – elkárhozott; mivel nem hitből eszik. Pedig ami hitből nincs, az bűn.

Efféle nehézségek között, akik vakmerőleg merve mindent, magukat bátrabbaknak mutatják: nemde, nem éppen annyira elfordulnak-e az Istentől? Akik pedig az Isten félelme által jobban át vannak hatva, miután nekik is sokat kell lelkiismeretük ellen tenniük: a rettegetől leveretnek és tönkretételnek. Mindazok, akik ilyenek: Istennek semmi adományát nem veszik hálaadással, pedig amint Pál bizonyítja, (1) egyedül csak ez által szenteltetik meg minden a mi használatunkra. Értem pedig azt a hálaadást, mely a szívből származik, midőn valaki az Isten jóságát és jótéteményeit az ő ajándékaiban megismeri. Mert sokan közülük belátják ugyan, hogy az Isten javai azok, amelyekkel élnek és dicsőítik Istent az ő dolgaiban: de mivel nincsenek meggyőződve arról, hogy azok nekik adtak: hogyan adhatnának hálát az Istennek, mint azok adójának? – Egyszóval látjuk, hogy mi a célja ennek a szabadságnak; ti. hogy az Isten ajándékait minden lelkiismereti aggály és minden lelki szorongás nélkül használjuk arra, amire az Isten nekünk adta, amely bizodalom folytán békessége is legyen övele a mi lelkünknek, s az ő irántunk való jóvoltát is megismerje. Mindig szem előtt tartandó azonban, hogy a keresztyén szabadság minden alkotórészeiben lelki dolog, amelynek egész jelentősége abban van, hogy a félénk lelkiismeretet Isten előtt megnyugtassa, akár ha a bűnök bocsánata felől bizonytalan, akár ha afelől aggódik, hogy vajon a tökéletlen és a mi testünk gyarlóságai által beszennyezett cselekedetek az Isten előtt kedvesek-e?; akár ha a közömbös dolgokban való magatartása felől gyötrődik. Ennélfogva fonákul magyarázzák e szabadságot mind azok, akik azt a maguk kívánságaik köpenyegéül használják, hogy Istennek jó adományaival a saját gyönyörűségükre visszaéljenek; mind azok, akik azt hiszik, hogy nekik semmi szabadságuk nincs,

hanem csak az, melyet az emberekkel szemben érvényesíthetnek, s azután, mikor ezt érvényesítik, semmi tekintettel nincsenek az erőtelen atyafiakra.